

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки

Кафедра теоретичної психології

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

освітнього ступеня «бакалавр»

Ірина МЕЛЬНИК

4 курсу денної форми навчання

спеціальність 053 «Психологія»

ОПП «Психологія»

Науковий керівник

кандидат психологічних наук, доцент

Наталія КАРПЕНКО

Рецензент

кандидат психологічних наук

Олександра КУЗЬО

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«05» травня 2022 р., протокол № 10

завідувач кафедри теоретичної психології

доктор психологічних наук, професор

_____ **Зоряна КОВАЛЬЧУК**

Львів

2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	7
1.1. Проблема мотиваційної сфери особистості у психологічній науці.....	7
1.2. Чинники, умови та механізми мотиваційної сфери особистості.....	15
1.3. Особливості та прояви мотиваційної сфери студентської молоді у освітньому середовищі.....	20
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	28
2.1. Методи дослідження.....	28
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	30
Висновки до розділу 2.....	39
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	49

ВСТУП

Актуальність дослідження. В сучасних надзвичайно складних соціально-політичних та економічних умовах, коли динамічно змінюються соціальні орієнтири, які спрямовують розвиток людства, особливо гостро постає проблема збереження особистісної цілісності та індивідуальної неповторності людини, що, зокрема, забезпечуються мотиваційною сферою її особистості. Кризовий стан українського суспільства нівелює та деформує певною мірою уявлення сучасної молоді систему смисложиттєвих цінностей, спонукаючи до активного пошуку смислу життя й самовизначення.

Особливої актуальності набуває проблема становлення мотиваційної сфери у процесі навчально-професійної діяльності студентської молоді.

Мотивація як важливий психічний феномен регулятивної сфери особистості стала предметом розгляду науковців численних напрямків психології, зокрема, як вітчизняних (В. Г. Асєєв, І. Д. Бєх, Ж. П. Вірна, Є. П. Ільїн, К. Левін, О. М. Леонтьєв, В. С. Мерлін, С. Л. Рубінштейн та інші), так і зарубіжних (Д. Халл, Х. Хекхаузен, Ф. Герцберг, А. Маслоу т.ін.).

Аналіз теоретико-методологічних розвідок з досліджуваної проблеми дозволяє констатувати відсутність єдиної концепції мотиваційної сфери особистості, та сучасної молоді, зокрема.

Як відзначає більшість дослідників, молодість це студентська пора. Студентство є особливою складовою суспільства, йому притаманні типові для сучасної молоді риси та особливості. Саме в цьому віковому періоді особистості основною метою та результатом навчальної діяльності є зміни особистості студента. Структура мотивів студента, сформована під час навчання, стаючи стержнем особистості майбутнього фахівця, безпосередньо впливає на якість професійної підготовки.

Слід зазначити, що сьогодні, враховуючи політичну кризу, війну в Україні, соціально-економічні виклики сучасного життя українського суспільства, все

більшого попиту набуває професія психолога. Психологічна освіта, яка сьогодні розвивається надшвидкими темпами, стає все більш популярною серед сучасної молоді. Однак, недостатньо вивченою залишається проблема особливостей розвитку мотиваційної сфери особистості майбутніх психологів. Тому у нашій кваліфікаційній роботі ми зосередились на вивченні особливостей мотиваційної сфери саме студентської молоді, яка здобуває психологічну освіту.

Об'єкт дослідження – мотиваційна сфера особистості сучасної молоді.

Предмет дослідження – особливості мотивів навчально-професійної діяльності студентської молоді.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично вивчити особливості мотиваційної сфери сучасної молоді, зокрема, особливості мотивів її навчально-професійної діяльності.

Гіпотеза дослідження: структурна ієрархія мотивів навчально-професійної діяльності студентської молоді матиме свою специфіку та не є статичною, а видозмінюється протягом навчальної діяльності. Внутрішні мотиваційні фактори професійної діяльності студентської молоді будуть мати перевагу над зовнішніми. Учбова мотивація характеризуватиметься приблизно однаково як зовнішніми так і внутрішніми чинниками.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психологічні наукові підходи до мотиваційної сфери особистості, визначити сутність основних понять.
2. Обґрунтувати механізми та психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери студентської молоді.
3. Емпірично дослідити специфіку мотивів навчально-професійної діяльності майбутніх психологів.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали: концептуальні підходи до проблеми становлення та розвитку особистості (О. О. Асмолов, Л. С. Виготський, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, Д. О. Леонт'єв,

С. Д. Максименко, А. Маслоу, К. К. Платонов, А. В. Петровський, В. Г. Панок, К. Роджерс, М. Узнадзе та ін.); наукові підходи до мотивації як процесу (Є. П. Ільїн, Т. С. Кудріна, Х. Хекхаузен); дослідження особливостей професійного розвитку (О. І. Бондарчук, Ж. П. Вірна, В. В. Рибалка, Н. В. Чепелева та ін.).

Для досягнення поставленої мети та реалізації завдань було використано наступні **методи**: аналіз, узагальнення, систематизація; емпіричні – спостереження, тестування за допомогою психодіагностичних методик; методи кількісної обробки даних здійснювались за допомогою поєднання кількісної обробки й якісного аналізу емпіричних даних: визначення середніх значень, відсоткових співвідношень.

Теоретичне значення. Отримані в дослідженні дані уточнюють теоретичні уявлення про структуру мотиваційної сфери студентської молоді, поглиблюють знання щодо особливостей мотивів навчально-професійної діяльності.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для оптимізації навчально-виховного процесу підготовки студентської молоді, а саме: у практичній діяльності психологів, а також під час вивчення навчальних психологічних дисциплін.

Структура бакалаврської роботи. Бакалаврська робота містить вступ, два розділи та висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 45 сторінках.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

1.1. Поняття мотиваційної сфери особистості у психологічній науці

Проблема мотиваційної сфери особистості завжди була й надалі залишається однією з найбільш актуальних проблем сучасної психології. Слід зазначити, що інтерес науковців до мотиваційної сфери особистості особливо активізувався у 60–70-ті роки ХХ ст.

Слово «мотивація» вперше вжив А. Шопенгауер у публікації «Чотири принципи достатньої причини» [18, с. 385]. Цей термін з часом набув широкого використання, зокрема, психологами при поясненні причин поведінки людини, однак й до сьогодні не отримав чіткого несуперечливого визначення.

Під мотиваційною сферою особистості Р. С. Немов розглядає як сукупність мотиваційних утворень: диспозиції (мотивів), потреби, цілі, атитюди, поведінкові патерни, інтереси [29, с. 466].

Психолог Є. П. Ільїн аналізує мотиваційну сферу особистості як складну систему мотивів (мотиваційних потреб, установок, інтересів тощо), як відображаються у різних сферах діяльності людини, а також у її соціальних ролях [15, с. 344].

Дослідник Ф. М. Подшивайлов визначає мотиваційну сферу особистості як ядро (центр) простору особистості, де знаходять перетин усі осі координат (особистісні властивості), що визначають характер мотиваційних процесів [33, с. 37].

Сьогодні проблема мотиваційної сфери особистості переважно розглядається через призму спонукальних механізмів активності особистості (В. К. Вілюнас, Б. І. Додонов, Д. О. Леонт'єв, О. М. Леонт'єв, Б. Ф. Ломов, Д. Мак-Клелланд, К. К. Платонов, С. Л. Рубінштейн, Д. М. Узнадзе, З. Фройд, Е. Фромм та ін.).

Основними поняттями, що розкривають сутність мотиваційної сфери особистості є: потреба, бажання, нужда, когнітивний контроль (воля), наміри, мотивація та мотив.

Мотивація як психічне явище вчені трактується по-різному. Одні дослідники (К. Мадсен, Ж. Годфруа [за 15, с. 65] – як сукупність чинників, що підтримують, спрямовують, визначають поведінку, в інші випадку (К. К. Платонов [106]), – як сукупність мотивів, а також як спонуку до активності; як процес психічної регуляції конкретної діяльності (М. Ш. Магомед-Емінов).

Х. Хекхаузен мотивацію розуміє як поняття, що описує динаміку взаємодії численних чинників в конкретній взаємодії людини з середовищем [47].

Мотиваційний процес можна схематично представити наступним чином:

потреба → потреба → бажання → мотив → намір → діяльність

Загальноприйнятим є той факт, що мотиваційна сфера особистості розглядається в контексті її активності. Саме активність є основною властивістю особистості. Причому, активність може бути усвідомленою і неусвідомленою. Серед різноманітних видів активності людини можна виділити: поведінку, діяльність (праця, навчання, гра), спілкування, пізнання, самопізнання, споглядання, вихід за межі себе (трансцендентування).

Особистість завжди чогось прагне (мати задоволення, досягнення, удачу, успіх; ствердити, реалізувати та виразити себе; досягати цілей і реалізовувати свої мрії та ідеали; творити добро і боротися зі злом чи, навпаки, активно творити зло і боротися з добром, прагне віри, надії, любові, свободи та відповідальності чи уникає свободи та відповідальності тощо). Вона може дечого так прагнути, що робити це на зло собі чи іншим людям, наприклад, вживання алкоголю чи наркотиків призводить до втрати здоров'я, хворобливо (невротично) любити (чи кохати) іншого, страшенно ревнуючи чи навіть ставлячись до об'єкта любові (чи кохання) як до предмета своєї власності. Одночасно особистість може чогось активно уникати - самотності, ізоляції, невдачі, страждань, темряви, навіть свободи та відповідальності, любові.

В основі активності особистості лежать її потреби, які і є спонуками активності. Для того, щоб жити і діяти у навколишньому світі, людині необхідні їжа, вода, повітря, рух. Вона потребує предметів матеріальної та духовної культури, взаємодії з іншими людьми.

Потреба – це стан індивіда, який створюється нуждою у предметах і умовах, необхідних для його існування та розвитку. Вона виступає джерелом людської активності.

Отже, у психології особистості розрізняють нужду і власне потребу. Нужда – це об'єктивна необхідність, яку сама людина може не переживати і не усвідомлювати.

Зокрема, поняття «потреба» у психологічному словнику трактується як необхідність у чомусь [18, с. 386].

Первинним джерелом мотивів є базові потреби: больові відчуття, ставлення до дитини, до сексуального партнера. В індивідуальному розвитку людини (онтогенезі) сукупність базових мотиваційних тенденцій слугує основою для багатоступінчатого і більш опосередкованого розвитку похідних мотиваційних ставлень до різноманітних сторін дійсності.

Біологічні потреби виражають нужди нашого організму. Потреби, пов'язані з нуждою у розвитку особистості, пізнанні світу, спілкуванні, називають духовними. Прикладом біологічних потреб є потреби в їжі, воді, теплі, продовженні роду, самозбереженні. Ці потреби є і в людини, і в тварини. Але протягом історії у людини вони значно змінилися, перетворилися, стали людськими за змістом і формою вираження. У суспільстві постійно змінюються предмети та способи задоволення органічних потреб. На відміну від тварин, людина сама виготовляє продукти і засоби, які задовольняють її потреби. Зокрема, дослідник Є. П. Ільїн пропонує розрізняти потреби органічні й особистісні [15, с. 352].

Отже, при розгляді проблеми мотиваційної сфери особистості, базовими поняттями є нужда і потреба.

Мотив (фр. *motif*, від лат. *moveo* – рухаю) є внутрішньою спонукальною силою, яка забезпечує інтерес особистості до пізнання, активізує її розумові зусилля. Мотивами можуть бути різноманітні потреби – психічні, фізичні, соціальні, а також інтереси, емоції, установки, ідеали. Як підкреслює С. Л. Рубінштейн, «мотив як спонукач – це джерело дій» [40].

Слід зазначити, що діяльність людини спонукається, зазвичай, одночасно декількома мотивами, серед яких один є основним а інші – підпорядкованими.

Особливістю провідних мотивів є те, що окрім спонукальної функції вони надають діяльності суб'єктивний особистісний сенс. Мотиви можуть: підсилювати або послаблювати один одного, вступати у взаємні протиріччя з об'єктивними можливостями реалізації дії. Тому мотивація є надзвичайно складним актом, що потребує аналізу та оцінки вибору при ухваленні рішень [34, с. 198–199].

Варто зазначити, що далеко не завжди реальні мотиви усвідомлюються суб'єктом актуально. Існує певна ієрархія мотивів особистості: нижчі, підкоряються вищим соціальним і духовним мотивам. Однак, за певних обставин людина може пожертвувати матеріальними благами і навіть самим життям в ім'я ідеалів [15, с. 198–199].

Динаміку мотивів М. А. Дмитрієва, А. А. Крилов, А. І. Нафтул'єв розглядають як висунення на перший план одних мотивів і відсування на задній план інших [17].

З огляду на велику кількість різноманітних теорій, концепцій, підходів до розуміння феномену мотивації доцільним вважаємо коротко проаналізувати деякі з них.

Передусім зазначимо, що від самого свого зародження психологія намагалася пояснити, чому люди роблять те, що вони роблять. Численні гіпотези й теорії мотивації виникали тільки для того, щоб бути відкинутими або виправленими, або щоб поступово стати частиною інших теорій. І хоч одна-дві теорії дістали відносно широке визнання, як і раніше, на сьогодні не існує єдиного погляду на спонуки (мотивацію), що пояснив би усі складні феномени, що задовольняв би усі зацікавлені сторони.

Вивчення причин активності людини започатковано античними філософами. Зокрема, Демокріт розглядав потреби як рушійні сили, що не лише приводять у дію емоційні переживання, але і підносять людину над тваринним світом. Арістотель пов'язував прагнення з ціллю, у якій у формі образу чи думки

представлений об'єкт. Б. Спіноза ж головною спонукальною силою поведінки визначав афекти, потяги [15].

Цікавими для нашого бакалаврського дослідження є теорії, які доводять, що за мотивацію поведінки відповідають біологічні чинники. Зокрема, Вільям Джеймс твердив, що звична поведінка людини не зумовлюється інстинктами чи вродженими біологічними схильностями, як наполягав З.Фройд [45].

В.Джеймс уважав, що в людей існує багато таких схильностей, які зумовлюють певні моделі поведінки. Наприклад, «материнський інстинкт», «стадний інстинкт» (об'єднання з іншими людьми у групи) і «інстинкти виживання» (вживання їжі, пошук захисту й сексуальна активність). Ідею існування генетичних схильностей, що проявляються певним чином, можна захищати, однак відтоді було встановлено, що велика кількість із наведених «інстинктів» суттєво залежать від наочності. З'ясувалося, що материнський і стадний типи поведінки можуть бути відсутніми у деяких людей і можуть змінюватися залежно від умов [15].

На початку ХХ ст. впливовою біологічною теорією мотивації була теорія гомеостазу (У. Кенон). Термін гомеостаз трактується як прагнення тіла зберегти сталість своїх психофізіологічних систем. Гомеостатичні стани мають тимчасовий характер. Унаслідок циклічної природи біологічних потреб знову зростає напруга і людина починає поводитися так, щоб знизити її. Так, у людини стан біологічної потреби супроводжують постійні й неприємні подразники - наприклад, біль. Це спосіб переконати тіло в тому, що бажання жити існує й по змозі задовольняється [35].

У пізніших теоріях зазначається, що гомеостаз як основа для розуміння спонукальних сил поведінки людини відіграє значно меншу роль. Прагнення зберегти біологічний баланс характеризує поведінку тварин, тоді як велика кількість людських учинків не вписується в рамки теорії гомеостазу. Часто люди навмисне шукають дисбаланс й неврівноваженість [18].

Сьогодні найбільш відомою й найбільш уживанішою класифікацією мотивів є так звана «піраміда потреб» за Абрахамом Маслоу. Вчений виділяє

п'ять рівнів потреб людини: 1) основні фізіологічні потреби; 2) потреба в безпеці; 3) потреби в любові і соціальної активності; 4) потреби в повазі і самоповазі; 5) потреба в самореалізації [25]. Задоволивши один рівень, людина, як правило, прагне задовільнити інший, більш високого рівня.

Отже, Абрахам Маслоу вибудувавши систему потреб людини, намагався дати пояснення співвідношенням і пріоритетам, що існують між багатьма потребами, описаними психологами. У цій схемі (піраміді потреб) внизу розташовані потреби, що мають вирішальне значення для фізіології та психологічного комфорту людини, без задоволення яких неможливо задовільнити вищі запитів [15; с. 86].

Відтак, для успішної адаптації індивідові необхідно задовольнити первинні потреби і коли ця умова регулярно витримується, потреби більше високого рівня, наприклад, потреби росту дають про себе знати. Однак, ця проста схема не завжди спрацьовує. Людина може жертвувати задоволенням базових потреб (може жити напівголодною, у несприятливих умовах) задля задоволення духовних (жити у свободі). Яскравим прикладом є сьогоднішні події війни, які відбуваються у нашій країні.

Для особистості є актуальною проблема вибору сенсу життя зокрема, у тому числі душевно-духовного, трансцендентального. Їй «внутрішньо притаманні релігійні пошуки, які неможливо пояснити природним існуванням», проте можна пояснити «через трансцендентне як джерело надприродних сил» [26].

Особистості необхідно мати систему чи «схему орієнтації та поклоніння», як її називає Е. Фромм. Щоб розв'язати проблему сенсу життя, людина постійно робить спроби надати сенс своєму життю. Однак вона «не вільна у виборі мати чи не мати їй ідеал, але вона вільно може виборати між різними ідеалами: чи схилитися перед руйнівними силами, чи перед розумом і любов'ю» [46].

В. Франкл розглядав сенс як вроджену мотиваційну тенденцію, основну детермінанту розвитку особистості, причому, сенс, може бути тільки відкритий людиною. Самоактуалізація виступає побічним продуктом самоздійснення [44].

Як ми вже зазначали, потреба особистості безпосередньо не спонукає до активності. Потреба є лише одним із чинників виникнення конкретного спонукання до поведінки, діяльності. У процес створення спонукання включаються емоції, інтелект, воля особистості. Одним із конкретних спонукань є мотив, що характеризується енергетичними, динамічними і змістовними показниками.

Вчені Б. Г. Мещеряков та В. П. Зінченко мотив розглядають із двох точок зору: 1) матеріальний або ідеальний «предмет», що спонукає до діяльності або вчинку; 2) психічний образ предмета [42, с. 229].

«Мотив» може погано усвідомлюватись, якщо прийняти його як установку чи потяг. Однак, якщо розуміти мотив як ціль («мотив-ціль» О. М. Леонтьєва), то він буде не лише усвідомлюватись, але й відрефлексовуватись у самосвідомості.

Дослідник Є. П. Ільїним, під мотивом розуміє складне психологічне утворення, що спонукає до дій та вчинків [15, с. 344].

Х. Хекхаузен чітко розмежовуючи мотив та потребу, визначає мотив як ціннісну диспозицію вищого порядку, зазначаючи при цьому, що мотиви не вроджені, а розвиваються у процесі онтогенезу та соціалізації особистості [47, с. 38].

Таким чином, різні автори під мотивом розуміють різні психічні феномени. Мотив виступає внутрішньою спонукальною силою, яка забезпечує інтерес особистості до пізнання, активізує її розумові зусилля. Мотивами можуть бути різноманітні потреби – психічні, фізіологічні, соціальні, а також інтереси, емоції, установки, ідеали.

1.2. Чинники, умови та механізми мотиваційної сфери особистості

Одним зі складних завдань дослідження мотиваційної сфери є вивчення механізмів виникнення спонукань (мотивації).

Мотив, як прагнення до чогось, безпосередньо поведінку не зумовлює. В ініціювання дії реалізації мотиву важливе значення мають засоби. Якщо «в реальних умовах цілетворення стає неможливим і ціль не виформовується, то мотив залишається у потенційному стані, підтримуючи лише певний рівень готовності до дії» [15, с. 130]. Відтак, мета не просто задаючи напрям дії й формує спонукання.

Базовим механізмом, який діє на біологічному рівні, є механізм зумовлення. Його сутність полягає в тому, що в результаті виникнення умовного зв'язку між уже діючим безумовним чинником та умовним початково індіферентні впливи набувають здатності у майбутньому викликати активність індивіда. Це відбувається за умови встановлення у психіці людини зв'язку двома впливами: одним - суб'єктивно вже значущим, другим - до певного моменту ще незначущим. Вироблення умовного зв'язку означає зміну суб'єктивного ставлення особистості до умовного подразника, що був до цього для неї індіферентним. З психологічного боку цей механізм може бути представлений у вигляді передання емоційного (мотиваційного) значення новим за змістом впливом. У досвіді індивіда відбувається свого роду розширення або перемикання емоційного переживання в образі. Згідно зі встановленими у психіці об'єктивними зв'язками між двома впливами, виникає фіксація на новому змісті [18].

Конкретно процеси зумовлення ініціюються реальним підкріплювальним впливом значущого агента, події, що викликає емоцію. Остання, збігаючись із двома пов'язаними між собою подіями, перемикається на новий сигнальний (умовний) подразник. Відтак забезпечується його емоційне сприймання в майбутньому.

Мотиваційне перемикання. На соціальному рівні діє складніший механізм опосередкування нових мотиваційних ставлень вже існуючими спонуками. Причому інтелект створює широкі можливості значного збільшення порядку зумовленості предметів, потреб, почуттів та переживань, здатних, у свою чергу,

відігравати роль підсилення. Спостерігається своєрідне підсилення на підсилення.

Мотиваційне опосередкування — не що інше, як емоційне перемикання, яке забезпечує «природний» розвиток мотивації. Однак перше відрізняється від другого тим, що виступає спеціально організованим і спрямованим за допомогою штучно викликаних емоцій, образів та уявлень. Останні можуть бути будь-якого рівня конкретності, узагальнення й абстракції. Якщо «природний», безпосередній розвиток мотивації відбувається на основі конкретних подій життя і в межах реальних ситуацій, то опосередкований розвиток — на основі ідеальних моделей, подій та ситуацій. Це знімає з нього часову та просторову обмеженість і робить доступною сферу узагальнених образів, ідей та смислів.

Крім мотиваційного перемикання та опосередкування, у спонукальній сфері особистості діє механізм мотиваційної фіксації, внаслідок якого виникає «результативна валентність». Сутність мотиваційної фіксації виявляється у взаємодії емоційних переживань, їх сумуванні, злитті або взаємоподавленні.

Отже, полівалентне ставлення особистості до ситуації, до людини, дії, вчинку є наслідком ситуативної взаємодії, утворення і фіксації спонукань у минулому.

Одним із узагальнених типів мотиваційної фіксації є намір. Незалежно від того, чи обмірковує людина завтрашній день, тиждень або рік, вона неминуче сприймає себе такою, що знаходиться в певній життєвій ситуації, відображеній в «образі світу».

Наміри виникають у результаті пошуку способів оптимального задоволення базових потреб, реалізації цінностей, спроектованих на образ життєвої ситуації. Вони виступають у вигляді численних мотиваційних ставлень до явищ дійсності і найбільше відповідають традиційному значенню поняття «мотиву».

Однією з особливостей намірів як спонуки до активності є здатність динамічно взаємодіяти між собою, залежно від різноманітності умов, часто суб'єктом не усвідомлюваних. За критерієм «мимовільності-довільності» наміри членуються на: 1) мимовільні, які виникають спонтанно, природно, без

внутрішнього опору (наприклад, повідомити що-небудь при зустрічі з іншою людиною, купити дещо при можливості тощо. 2) вольові, котрі виникають як наслідок боротьби спонук, впливають із розуміння необхідності певної поведінки (присвятити цілий день непривабливій справі); 3) спонтанно фіксовані і безпосередньо реалізовані, але все ж надалі суб'єктом контрольовані та санкціоновані.

За часовим критерієм виділяють ситуативні і перспективні наміри. Їх можна також класифікувати залежно від сфер самореалізації людини. Окремо виділяють наміри, що стосуються сфери моральної поведінки. Це складне психологічне утворення, в якому інтегровані мотиваційні, когнітивні та поведінкові компоненти. Якщо перший компонент характеризує його з боку інтенційності, то два інші – з боку його операційного забезпечення.

Особистість здійснює саморегуляцію, враховуючи співвідношення зовнішніх і внутрішніх умов своєї діяльності, активності. Саморегуляцію зумовлюють головні ціннісні орієнтації людини та загальна спрямованість, що творить феномени спонукальної сфери [18].

Саморегуляція мотивації як процес вибору між позиціями, смислами з урахуванням взаємодії потреб, інтересів, здійснюється у двох формах: а) як вольова поведінка, що боротьбу з внутрішніми перешкодами на шляху до мети; б) як чинник процесу переживання, що допомагає долати внутрішні конфлікти і суперечності.

Особливість механізму саморегуляції полягає в підсиленні або послабленні існуючих мотивів, особистісних смислів, пов'язуючи їх з іншими мотивами. Воля є суб'єктивно-енергетичним фактором моральної діяльності.

Мотиваційна регуляція в різних її розгорнутих формах – це насамперед під'єднання незначущого або малозначущого, але обов'язкового мотиву виконання дії до всієї спонукальної сфери людини і створення дієвого смислу.

Ефективність мотиваційної саморегуляції визначається здатністю суб'єкта адекватно сприймати й оцінювати чинники власної поведінки та ситуації.

Основними принципами, за якими функціонує спонукальна сфера особистості, є:

- принцип задоволення, коли для людини найголовніше одержати задоволення, навіть нехтуючи інтересами інших та використовуючи їх як засіб своїх егоїстичних потреб;

- принцип реальності, коли особистість, постійно прагнучи задоволення, раціонально враховує свої можливості та конкретну ситуацію.

- принцип моральності, коли особистість у своїй поведінці та в житті загалом прагне насамперед дотримуватися норм моралі, а вже потім одержувати задоволення;

- духовність, принцип творчості, коли особистість невимушено дотримується норм моралі, одночасно одержує задоволення в житті, морально самостверджуючись, виражаючи та реалізуючи свою фізичну, психічну, душевну та духовну сутність, одночасно вона твердо оцінює реальність [18, с. 389].

Розглянуті нами спонуки (потреби, мотиви, цілі та інші) є складовими спонукальної сфери особистості. Кожна із потреб може бути реалізована у багатьох мотивах (задоволена за допомогою різних предметів), а кожен із мотивів може бути задоволений різною сукупністю взаємопов'язаних цілей.

Розглянемо функціональними характеристиками спонукальної сфери. Спонукальну сферу особистості загалом оцінюють за такими параметрами:

1. Розвиток як різноманіття потенційного кола предметів, ситуацій, подій, здатних для даної людини служити засобом задоволення актуальної потреби.

2. Гнучкість, у якій виражається динамічність зв'язків, що існують між різними рівнями спонукальної сфери: мотивами, потребами, цілями, цінностями, інтересами тощо.

3. Структурованість та ієрархічність. Наявність у структурі організації спонукальної сфери, взятої окремо. Потреби, мотиви і цілі не існують як поруч розташовані набори мотиваційних чинників.

4. Здатність до саморегуляції усвідомлюваних спонук [14, с. 129].

Дослідники вказують на те, що найтіснішим чином пов'язані з мотиваційною сферою особистості цінності та смисли [12]. Зокрема, процес становлення мотивів професійної діяльності тісно пов'язаний з розвитком системи смисложиттєвих орієнтацій [3]. Ієрархія цінностей, особливості її формування залежить від задоволення потреб. Саме цінності виражають оцінку задоволення особистістю потреб та інтересів [30].

Дослідник Д. О. Леонтьєв підкреслює, що ціннісними орієнтаціями виступають відображення у свідомості людиною цінностей, як власних стратегічних життєвих цілей та загальних світоглядних орієнтирів [21].

Ціннісні орієнтації мають двосторонній характер зв'язку з мотиваційною сферою особистості, з одного боку, формуються вже на базі сформованих потреб особистості, з іншого, -- засвоєння певних цінностей соціуму стає підґрунтям для формування нових потреб [12]. Тому цінності є основними детермінантами розвитку мотивації [18].

Слід зазначити, що спонукальна сфера особистості може мати різну спрямованість. Сукупність стійких мотивів, що визначають орієнтування діяльності та поведінки особистості, визначають як спрямованість особистості людини [18].

Виходячи з домінуючого відношення до себе і до інших людей, егоцентричний тип спрямованості визначається переважним прагненням особистості лише до власної вигоди, зручності, престижу. Для нього характерне ставлення до себе як до самоцінності, одиничності, а ставлення до інших виключно споживацьке, лише залежно від того, чи сприяє інший особистому успіху, чи ні. Якщо допомагає, то він оцінюється, як зручний, добрий, а якщо не допомагає, перешкоджає, затруднює, то він поганий, ворог.

Групоцентричний тип. Людина ідентифікує себе з якою-небудь групою. Група може бути найрізноманітнішою, не тільки маленькою, вузькою, як сім'я, але й достатньо великою, наприклад, нація, народ. Ставлення її до інших людей залежить від того, чи входять ці інші в її групу, чи ні. Якщо інший входить в таку групу, то він самоцінний (правильніше - «групоцентричний»), бо цінний не сам по

собі, а своєю належністю, родинністю до групи), гідний жалю, співчуття, поваги, прощення, любові. Якщо інший у цю групу не входить, то ці почуття можуть на нього не поширюватися.

В особистості з егоїстичним типом спрямованості спонукальної сфери найбільш значущими є особисті прагматичні потреби. Її цікавлять тільки приватні справи та задоволення, вона ніколи не думає про інших людей, навіть рідних, а навпаки, прагне їх використати у своїх егоїстичних цілях, не допомагає, не співпереживає при їх невдачах, а навіть заздрить при їх успіхах.

Просоціальна або гуманістична спрямованість. Ставлення до іншого уже не визначається лише тим, чи належить він до певної групи, чи ні. За кожною людиною, нехай навіть далекою, що не входить у мою групу, визнається право на самоцінність та рівність її щодо прав, свобод та обов'язків. справді Просоціальний рівень характеризується внутрішньою смисловою спрямованістю людини на досягнення результатів праці, спілкування, пізнання, які принесуть людям, суспільству, людству загалом. У цьому типі спрямованості найбільш значущими і дієвими є мотиви, що соціально схвалені, відповідають моральним нормам. Людину цікавлять не тільки особисті справи і задоволення, успіхи, а й переживання, потреби, успіхи та невдачі інших людей. Вона прагне їм допомогти, порадити, співпереживає при невдачах.

Духовний тип. Здавалось би, гуманістичний рівень є вищим із можливих для розвитку особистості. Однак, над цим високим рівнем є ще один - духовний. На цьому рівні людина починає усвідомлювати і розглядати себе та іншого не як кінечних і смертних істот, а як істот особливого роду, що пов'язані з духовним світом, як істот, життя яких не закінчується разом із закінченням земного життя. Іншими словами, це рівень, у межах якого розв'язуються суб'єктивні стосунки людини з Богом. Суб'єкт доходить тут розуміння людини як образу і подоби Божої. Інша людина набуває в її очах особливої сакральної, Божественної цінності. Творення добра є самоцінним (без вигоди), має бути метою (але не засобом мати якусь особисту вигоду), не повинно бути нав'язливим,

насильницьким. Не може бути нічого гіршого, ніж бажання здійснити щось зле і погане навмисне.

Часто психологи виділяють ще один підтип спрямованості спонукальної сфери особистості - діловий. Для особистості з діловою спрямованістю найбільш значущими є потреби самореалізації та самовираження своїх здібностей та можливостей у процесі діяльності та в її продуктах, часом відносно незалежно від вигоди. Її цікавить сама справа, якою займається, вона не бачить себе та інших людей, а вся захоплена цікавою і значущою для себе діяльністю, якій віддає більшість свого часу та сил. Однак глибший психологічний аналіз показує, що цей підтип співвідноситься з одним з виділених вище типів [18].

Підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що найважливішою характеристикою спонукальної (мотиваційної) сфери є типовий, домінуючий для неї спосіб відношення до іншої людини, до інших людей і, відповідно, до самої себе. Процес становлення мотивів професійної діяльності тісно пов'язаний з розвитком системи смисложиттєвих орієнтацій. Цінності є основними детермінантами розвитку мотивації.

1.3. Особливості та прояви мотиваційної сфери студентської молоді у освітньому середовищі

Визнання вікових меж молодості, як і вирішення безлічі проблем, що стосуються молодіжних, є досить суперечливим, й надалі залишається предметом наукових дискусій. Молодь не є тільки віковим поняттям, а й соціальним та історичним. В різні часи до цієї групи відносили в різних верствах суспільства людей різної вікової категорії. Сьогодні згідно чинного законодавства, зокрема, Закону України «Про сприяння соціальному

становленню та розвитку молоді в Україні», до групи молоді належать громадяни віком від 14 до 35 років.

Численні результати психологічних досліджень доводять, що юність, молодість і дорослість є поступово проникаючими один в одного: якщо на початку, в молодості переважають юнацькі риси, то до 30 років стають притаманними характеристики дорослості [28]. Відчуття себе особистістю, яке знаходиться на стадії становлення, на початку є вельми лабільним, однак згодом стабілізується та набуває індивідуальних стійких рис.

Як відзначають більшість дослідників, молодість це передусім студентська пора. Студентство є складовою частиною молоді, певною специфічною групою, що характеризується особливими умовами життя, суспільною поведінкою і системою цінностей [28].

Студенти є особливою складовою суспільства, яка має типові риси та особливості сучасної молоді. Зокрема, портрет сучасного українського молодого покоління має деякі характерні риси. Все більше сучасної молоді (за даними соціологічних досліджень) стає прагматичною та самостійною у своїх діях, спираючись на власні сили та можливості. Загалом у молоді є бажання вчитися, здобувати вищу освіту, що дає можливість почуватися впевненіше в житті, для саморозвитку та самореалізації [28].

А також сучасній молоді притаманні зниження культурних запитів, нехтування цінностями та ідеалами, а також, втрата духовних орієнтирів [17, с.24].

Саме в молодому віці особливо інтенсивно, прискорено, відбувається розвиток і виховання, становлення особистості, професійна підготовка майбутніх фахівців. Провідними рушійними силами розвитку особистості молоді виступають мотиви розвитку, які спонукають її до постійного пошуку творчого напруження, постановки і досягнення нових і все більш складних цілей. Саме в цьому віковому періоді особистості доводиться витримувати тривалі та інтенсивні навантаження (розумові, моральні, фізичні, вольові). Основною

метою та результатом освітньої діяльності є позитивні зміни особистості студента [17, с.29].

Структура мотивацій студента, що формується під час навчання, стає стрижнем особистості майбутнього спеціаліста. Мотивація навчальної діяльності студентів безпосередньо впливає на якість професійної підготовки, на формування особистості професіонала. Мотивація досягнення студентів як суб'єкт навчальної діяльності підпорядкована пізнавальній та професійній мотивації [15, 165]. Тому студент як суб'єкт діяльності має свою мету, свої спонукання, свій об'єкт, свої шляхи досягнення мети, свої можливості.

Обираючи майбутню професію молоді люди, як правило, керуються такими мотивами вибору ВНЗ (соціальний престиж професії, вплив рідних, випадковий збіг обставин тощо).

Головна суперечність навчання у ВНЗ полягає у тому, що оволодіння професійною діяльністю забезпечується у межах і засобами навчально-професійної діяльності, яка характеризується певними особливостями. Для досягнення мети, ефективного оволодіння студентами професією, освітній процес повинен бути організований так, щоб забезпечити перехід, трансформацію одного типу діяльності (учбово-пізнавальної) в інший тип (професійної) з відповідними змінами у мотиваційній сфері особистості студента [18].

Цей перехід, потреб і мотивів, складають ієрархію, яка є характеристикою цілісної особистості у всіх сферах. Тому виховання особистості фахівця, професіонала, означає перш за все розвиток мотиваційної сфери [16].

Часто педагоги і психологи переоцінюють роль позитивної учбової мотивації, що забезпечує успішність засвоєння компетентностей, умінь та навичок.

Слід звернути увагу на те, що не завжди висока позитивна мотивація відіграє роль компенсуючого чинника у випадку, коли є недостатньо високий рівень здібностей; однак у зворотному напрямку окреслений чинник не завжди спрацьовує, позаяк навіть надвисокий рівень здібностей не може компенсувати

відсутність учбового мотиву або низький рівень його вираженості та здобути успішні результати навчання [32].

Так, дослідницею А. І. Гебос виокремлено чинники позитивної навчальної мотивації студентів:

- усвідомлення кінцевої мети навчальної діяльності;
- усвідомлення прикладного та теоретичного значення знань;
- емоційний виклад учбового матеріалу;
- аналіз «перспективних ліній» у розвитку наукових понять;
- професійна спрямованість учбової діяльності;
- пріоритет завдань, які направлені на створення проблемних ситуацій в структурі учбової діяльності;
- наявність допитливості і високого пізнавального інтересу, «пізнавального психологічного клімату» в навчальній групі [17].

Слід відзначити, що психолог повинен володіти як відповідними знаннями, компетентностями так і цілим набором особистісних якостей [2].

Високі показники рівнів розвитку мотивації діяльності, зокрема досягнення успіху, є одними з основних показників особистісної зрілості [28]. У професійній підготовці майбутніх психологів особистісна зрілість набуває особливої актуальності, позаяк завдання, методи та зміст їхньої майбутньої професійної діяльності визначаються їх особистістю [46, с. 36]. Вивчення практичної психології не може бути зведено тільки до засвоєння інформації та вироблення навичок, одночасно важливо гармонізувати внутрішні психічні структури суб'єкта навчання [17, с. 11].

Відтак, специфіка мотиваційної сфери студентської молоді полягає в наявності учбової мотивації, яка залежить як від внутрішніх чинників, орієнтованих на процес здобуття знань, так і від зовнішніх, -- орієнтованих на досягнення успіху (одержання професії чи диплому) [12]. Успіх професіоналізму майбутнього психолога залежить від розвитку його особистісної зрілості, яка відзеркалюється, як в його ціннісно-смісловій складовій мотиваційної сфери особистості [2].

Стосовно навчальної діяльності студентів, професійна мотивація є множиною чинників і процесів, які спонукають і спрямовують особистість до вивчення майбутньої професійної діяльності [2].

Важливим складником мотиваційно-ціннісної сфери майбутнього психолога є професійний образ світу, який виступає найважливішими суб'єктивним чинником, який визначатиме особливості професійного ставлення за період навчання у ЗВО [3].

Особистість як форма існування психіки є цілісною, здатною до саморозвитку, самовизначення, саморегуляції, їй притаманний унікальний внутрішній світ, відзначає С. Д. Максименко [23, с. 25–26].

Внутрішні протиріччя, що виникають у процесі розвитку є рушійними силами розвитку психіки людини як суб'єкта діяльності [34, с. 306–307].

Вирішення протиріч призводить до якісних особистісних змін. Психологічні чинники є необхідною умовою, а фізичні – достатньою умовою розвитку мотиваційної сфери особистості.

Психологічний чинник розвитку є внутрішньою, психічною передумовою, актуалізатором процесу розвитку та детермінують спрямованість та характер його протікання [33].

Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості, як правило, презентують відносно логіки освітнього процесу (знання → уміння, навички; особистісні властивості → професіоналізація особистості) що включає алгоритм функціонування мотиваційної сфери [33].

Таким чином, основними психологічними чинниками розвитку мотиваційної сфери студентської молоді є: уявлення студентів про особливості мотиваційної сфери особистості, та здатність їх досліджувати; становлення системи ціннісних орієнтацій і смислів, смисложиттєвих цінностей, що забезпечують життєву особистісно-професійну реалізацію в соціумі на принципах внутрішньої свободи, стабільності, любові, почуття власної гідності.

Висновки до першого розділу

Аналіз наукових досліджень проблеми мотиваційної сфери особистості дозволяє констатувати, що на сьогодні в психологічній науці не має однозначного погляду як на визначення самого поняття «мотивація», так і на чинники, умови та механізми мотивації.

При розгляді проблеми мотиваційної сфери особистості, базовими поняттями є нужда і потреба як первинні мотиваційні феномени.

Мотивацію вчені розуміють як внутрішню спонукальну силу, яка забезпечує інтерес особистості до пізнання, активізує її розумові зусилля, а також як поняття, що описує динаміку взаємодії численних чинників в конкретній взаємодії людини з середовищем

Психологічні чинники є необхідною умовою, а фізичні – достатньою умовою розвитку мотиваційної сфери особистості.

Для мотиваційної сфери особистості студента є характерною наявність у нього учбової мотивації, яка може бути внутрішньою, орієнтованою на сам процес пізнання, та зовнішньою, яка зорієнтована певним чином на досягнення успіху (одержання професії чи диплома). Позитивна учбова мотивація забезпечує успішність засвоєння компетентностей, ефективність процесу оволодіння знаннями й уміннями.

Стосовно навчальної діяльності студентів у системі вищої освіти професійна мотивація — це сукупність певних факторів та процесів, які спонукають і спрямовують особистість до опанування майбутньою професією. Психологічні чинники є необхідною умовою, а фізичні – достатньою умовою розвитку мотиваційної сфери особистості.

Структура мотивацій студента, що формується під час навчання, стає стержнем особистості майбутнього спеціаліста. Мотивація навчальної діяльності студентів безпосередньо впливає на якість професійної підготовки, та на формування особистості як професіонала.

Важливою частиною формування мотиваційної сфери студентської молоді є професійний образ світу, специфіка якого визначається через призму професійних понять, та виступає одним з найважливіших суб'єктивних чинників, які визначають особливості професійного ставлення за період навчання у ВНЗ.

Розділ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1. Методи дослідження

Метою емпіричного дослідження стало вивчення особливостей структури мотиваційної сфери студентської молоді.

База дослідження: Національний університету «Львівська політехніка»

Вибірка: Загальна вибірка дослідження нараховувала 83 респонденти (74 жінок, 9 чоловіків), студентів першого та другого курсів спеціальності «Психологія», заочної форми навчання, які здобувають другий (магістерський) рівень вищої освіти за дворічною програмою навчання. Віковий діапазон респондентів вибірки від 22 до 28 років. Слід зазначити, що усі респонденти, які прийняли участь у дослідженні працюють, однак тільки незначна кількість 5 студентів - психологами. Опитування респондентів проводилось дистанційно з використанням Google платформи.

Гіпотеза: структурна ієрархія мотивів навчально-професійної діяльності студентської молоді має свою специфіку та не є статичною, а видозмінюється протягом навчальної діяльності. Внутрішні мотиваційні фактори професійної діяльності студентської молоді будуть мати перевагу над зовнішніми. Учбова мотивація характеризуватиметься однаково як зовнішніми так і внутрішніми чинниками.

Для досягнення поставленої мети нами була підібрано психодіагностичні методики відповідно до завдань дослідження, а саме:

1. Методика «Мотивація навчання у ВНЗ» Т. І. Ільїна [15].
2. Двофакторний мотиваційний профіль Ф. Герцберга [37].
3. Тест «Смисложиттєві цінності» Д. О. Леонтьєва [11].

Методика «Мотивація вищої освіти» (Т.І. Ільїна). Методика включає три шкали: «здобуття знань» (прагнення під час навчання в університеті здобути певні знання, вчитися); «Опанувати професію» (бажання оволодіти навичками та вміннями, які стануть у нагоді для майбутньої професії); «Отримати диплом» (бажання отримати диплом формальним способом, пошук альтернативних рішень при перевірці набуття знань). В анкеті, щоб інтегрувати, авторкою методики включено ряд нейтральних тверджень, які в подальшому не обробляються [15].

Тому, хоча методика складається з 50 тверджень, лише 16 тверджень мають практичне значення. За шкалою «отримання знань» та «отримання диплома» 5 тверджень, за шкалою «володіння професією» – 6. За шкалою

«здобуття знань» можна отримати 12,6 балів, а за іншими – 10 балів. Для того, щоб привести результати до більш зручної десятибальної шкали в нашій роботі, ми дещо покращили обробку та застосували коефіцієнт $k = 1,26$ до балів за шкалою «засвоєння знань». Після такого незначного уточнення стало набагато легше співвідносити результати в різних масштабах.

Окремо нами аналізувались відповіді на запитання, що безпосередньо стосуються мотиваційної сфери особистості студента, зокрема її актуалізаційної складової (запитання № № 8, 18).

Двофакторний мотиваційний профіль Ф. Герцберга є одним із найстаріших інструментів діагностики мотивації працівників, але й надалі залишається актуальним, достовірним та дуже інформативним інструментом.

Теорія Ф. Герцберга виділяє дві групи мотиваційних факторів: гігієнічні: повний набір комфортних умов: матеріальних, соціальних, сімейних, організаційних, завдяки яким працівник відчувається комфортно на робочому місці [37].

Якщо людині комфортно, вона цього не помічає. Але найменша ознака дискомфорту відразу привертає увагу. Якщо працівник має відповідну оплату праці, умови роботи в колективі, компанії, він сприймає це позитивно. Недотримання певних факторів може викликати бурю негативних емоцій. Мотивації пов'язані з характером і сутністю роботи спонукають співробітників працювати більше і краще. До них відносять: успіх, просування по службі, визнання та схвалення результатів роботи, високий ступінь відповідальності, можливість творчого та ділового зростання [37].

Тест Герцберга складається з 56 тверджень, які розбиті на пари, тобто загалом 28 пар тверджень (опис ситуацій). Респондент має оцінити запропоноване твердження. На кожен пар тверджень відведено 5 балів. Їх слід розподілити між твердженнями. Наприклад, якщо респондент повністю згодний з першим твердженням і абсолютно не згоден з другим, то оцінка виглядає так: «5 — 0». Якщо майже згоден з першим і зовсім небагато - з другим, то оцінка «4-1», різні варіанти невпевненості («швидше перше, ніж друге» або навпаки)

виражаються оцінками «3-2» або «2-3». Опрацьовані результати тестування заносяться у таблицю, підраховуються згідно з спеціальним ключем.

Тест «Смисложиттєві орієнтації» Д. О. Леонтєва (СЖО)

Згідно з тестом СЖО, життя вважається значущим за наявності цілей, задоволення, отриманого від їх досягнення, і впевненості у своїй здатності поставити мету, вибрати реалістичні цілі та досягти певних результатів. Важливим вважається співвідношення елементів з часом, що передбачає чітке співвідношення цілей - з майбутнім, емоційної насиченості - з сьогоденням, задоволення - з досягнутим результатом, тобто минулим. Описана ситуація дає можливість зробити певний вибір у формі дії, дії чи бездіяльності. В основі особистого вибору: уявлення про сенс життя або його відсутність.

Психодіагностична методика (СЖО) включає описи дій, переживань або станів, оцінені за семибальною шкалою, залежно від того, наскільки вони специфічні для респондента. Цей прийом містить 20 симетричних питальних шкал, кожна з яких складається з пари цілісних альтернативних речень з однаковим початком [11].

Оцінки тестів включають показник загального сенсу життя (ОЖ), а також п'ять субшкал, які відображають три конкретні життєві орієнтації та два аспекти локусу контролю:

- «Цілі у житті»
- «Процес життя або інтерес та емоційна насиченість життя»
- «Результативність життя або задоволеність самореалізацією»
- «Локус контролю – Я»
- «Локус контролю – життя або керованість життям»

Детальний опис суб шкал представлено у додатку.

2.2. Аналіз результатів дослідження

Методика «Мотивація навчання у ВНЗ» (за Т. І. Ільїною) дала змогу виділити особливості мотиваційної сфери, а саме учбової мотивації психології:

загальний рівень учбової мотивації, рівень прояву причини отримання знань, мотиву отримання професії, мотиву отримання диплома. Слід зазначити, що суттєвих відмінностей (1 і 2 курс) за результатами тестів, для представлення результатів викладачів психології загалом, не було.

Середній рівень загальної мотивації навчання з предметів становить 18,56 бали, що відповідає середньому рівню. Низький рівень загальноосвітньої мотивації виявлено у 8,94% магістрів-психологів, середній – у 57,87% майбутніх психологів, високий – у 33,09% опитаних.

Середній рівень прояву мотиву здобуття знань з предметів становить 5,82 бала, що знаходиться в межах середнього рівня. Низький рівень прояву причини отримання диплома виявлено у 14,89% студентів психологів, середній – у 22,98% респондентів, високий – у 62,13% майбутніх психологів.

Середній рівень прояву мотиву оволодіння професією з предметів дорівнює 6,13 бала, що знаходиться в межах середнього рівня. Низький рівень прояву мотиву оволодіння професією виявлено у 13,62% майбутніх психологів, середній – у 37,87%, високий – у 48,51% респондентів.

Середній рівень прояву мотиву отримання диплому дорівнює 6,61 бала, що знаходиться в межах середнього рівня. Низький рівень проявів мотивів здобуття знань виявлено у 24,68% магістрів-психологів, середній – у 35,74%, високий – у 39,58% респондентів.

Як видно з вищесказаного, учбова мотивація суб'єктів представлена переважанням основного мотиву причини навчання у вищих навчальних закладах: отримання диплома (рис.2.1.). Друге місце – мотив оволодіння професією, останнє – набуття знань.

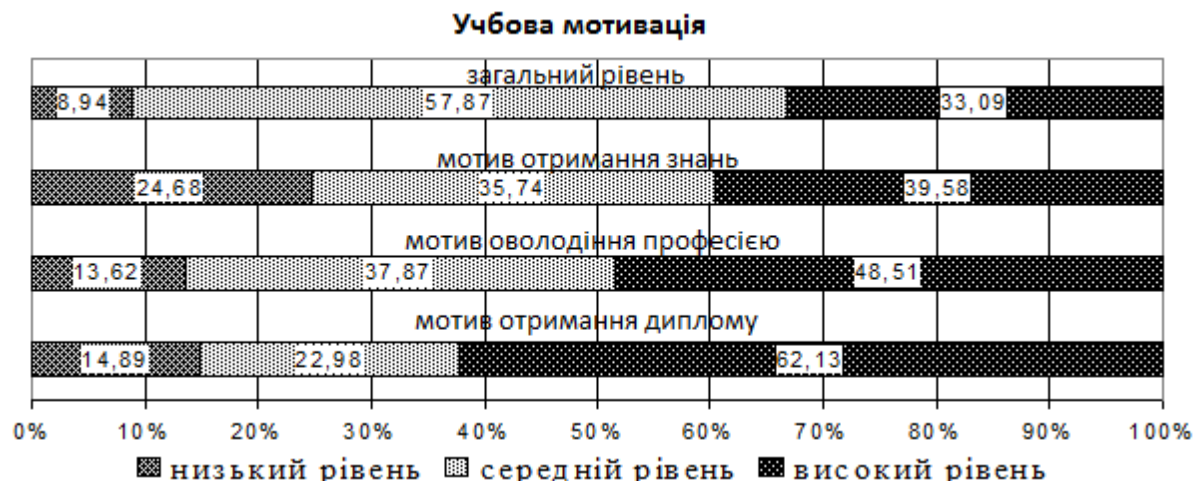

Рис. 2.1. Показники учбової мотивації особистості магістрів-психологів

Ця тенденція є досить негативною, вона засвідчує посилення формальної сторони навчання за рахунок змістової. Зокрема, дослідниця Н. В. Альохіна зазначає, що у сучасних суспільно-політичних умовах цінністю стають не знання та освіта, а документ про одержання освіти [1, с. 14].

У методиці «Мотивація навчання у ВНЗ» нами також було проаналізовано окремо відповіді на пункти №№ 8, 18 (аналізувалась згода чи незгода з твердженнями, які були під цими номерами).

Під № 8 було твердження «Я не бачу сенсу в більшості робіт, що ми виконуємо у ВНЗ». 40 % досліджуваних висловили свою згоду з твердженням. Тобто, майже половина студентів не бачить сенсу в переважній більшості робіт, виконуваних ними під час навчання. Це скоріш за все, пов'язано не з вузькістю мислення студентів, а з дійсними проблемами реформованого навчального процесу. Під № 18 було твердження «При можливості я вступив би до іншого ВНЗ». 25 % досліджуваних висловили свою згоду з твердженням. Це знову ж таки може свідчити про зростання невдоволеності студентів існуючою організацією навчального процесу. невдоволеності студентів існуючою організацією навчального процесу.

Для з'ясування структурних особливостей поєднання зовнішніх і внутрішніх мотивів майбутніх психологів-магістрів заочної форми навчання, які

паралельно працюють (більшість не за фахом, який здобувають), нами використано методику Фредеріка Герцберга [37].

Вчений виокремив два основні фактори оцінки ступеня задоволення від виконаної роботи: фактори, що утримують на роботі – гігієнічні фактори (умови праці, величина заробітної плати, міжособистісні відносини з начальниками, колегами, підлеглими), і фактори, які мотивують до роботи – мотиваційні фактори (досягнення, визнання заслуг, відповідальність, можливості кар'єрного зростання) [37].

Результати діагностики магістрів-психологів представлено на діаграмах Рис. 2.2. та Рис. 2.3. Як бачимо мотиваційні фактори чітко переважають на першому курсі, а вже на другому курсі вони зрівнюються з гігієнічними факторами. Також, більш ніж у двічі виросли показники фінансових мотивів (студентам важливий рівень їхньої заробітної плати) (Рис.2.3.). Цікавий є те, що Герцберг зробив парадоксальний висновок про те, що заробітна плата сама по собі не є мотивуючим фактором. Як і інші гігієнічні фактори, фінансовий мотив пов'язаний із середовищем, в якому виконується робота.

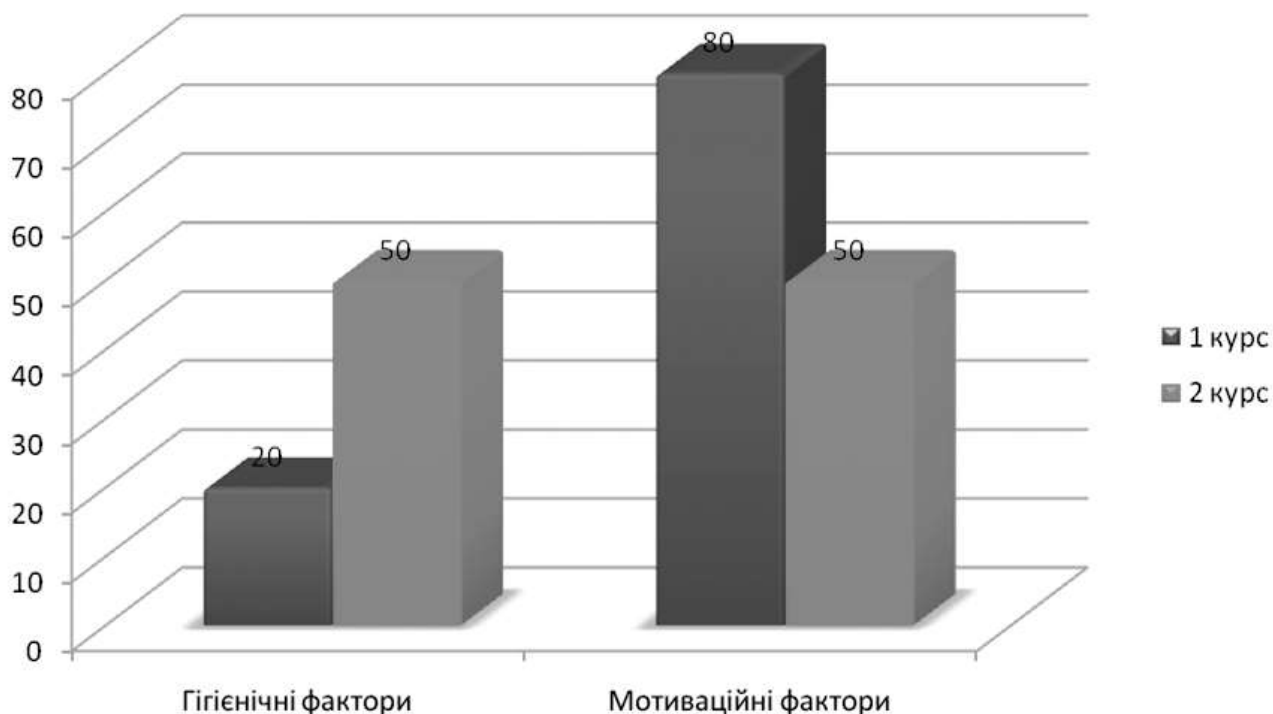

Рис. 2.2. Порівняльний графік переважаючих груп мотивів майбутніх психологів-магістрів 1 та 2 курсу (у %)

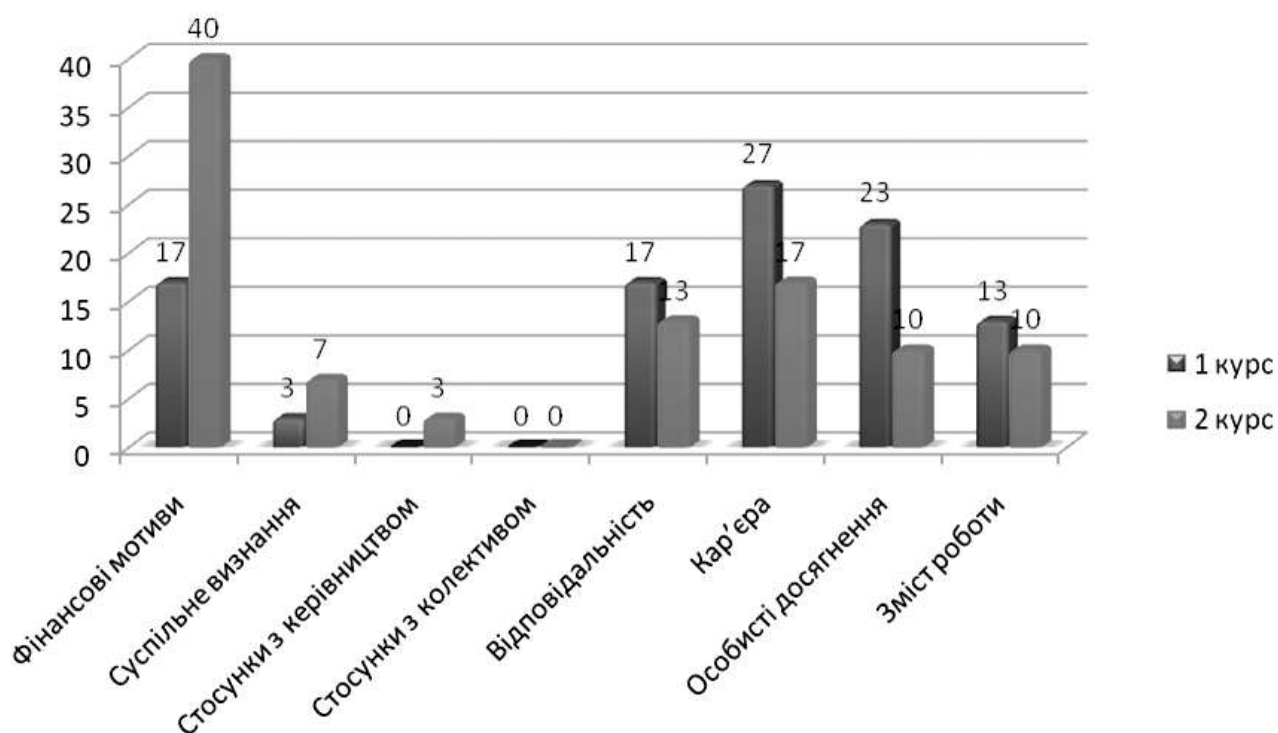

Рис.2.3. Порівняльний графік переважаючих мотивів майбутніх психологів-магістрів 1 та 2 курсу (у %)

Згідно теорії Герцберга, відсутність або недолік гігієнічних факторів призводить до незадоволеності людини своєю роботою. Але, якщо вони представлені в достатньому обсязі, самі по собі вони задоволення не викликають і не здатні мотивувати людину до потрібних дій [27].

Відсутність мотиваторів, а вони пов'язані з характером та сутністю самої роботи, не призводить до незадоволеності людей роботою, але їх наявність є достатньо задовільною та спонукає працівників діяти належним чином та підвищувати свою ефективність. Зменшення мотиваційних факторів, імовірно, знову ж таки пов'язано з недостатністю годин навчання(заочна форма навчання), під час якої студент має можливість для самовираження та особистісного зростання.

Гігієнічні (зовнішні) фактори представлені ставленням до заробітної плати (17% на 1 курсі і 40% на 2 курсі), внутрішні мотиваційні фактори представлені потребами у професійному зростанні та просуванні по службі (27% на 1 курсі.) і 17% на 2-му курсі).), особистий успіх (23% на 1 курсі і 10% на 2 курс), відповідальність на роботі (17% на 1 курсі і 13% на 2 курсі) і фактичний зміст роботи (13% на 1 курсі). і 10% на 2-му курсі). Гігієнічні фактори, такі як суспільне визнання та стосунки з керівництвом, майже відсутні (менше 10%), а стосунки з колективом як основний мотивуючий фактор не виявлені у жодного з респондентів 1-го та 2-го курсів.

Дослідивши провідні потреби мотиваційної сфери майбутніх психологів-магістрів, суттєвим на наш погляд, є вияв факту того, що навіть переважаючі мотиви респондентів мають, в основному, середній рівень вияву.

Нами було розглянуто структуру смислових утворень майбутніх психологів, які обирають основним засобом самореалізації заочну форму навчання.

Результати представлені у діаграмі (Рис.2.4.) показують, що всі смислові категорії як на 1, так і на 2 курсі магістратури є у межах середніх значень. Високих показників смисложиттєвих орієнтацій у майбутніх психологів-магістрів заочної форми навчання не зафіксовано. Однак на 2 курсі, як бачимо, нами зафіксовано нижчі показники за всіма параметрами, що виходять, навіть, за межі середніх.

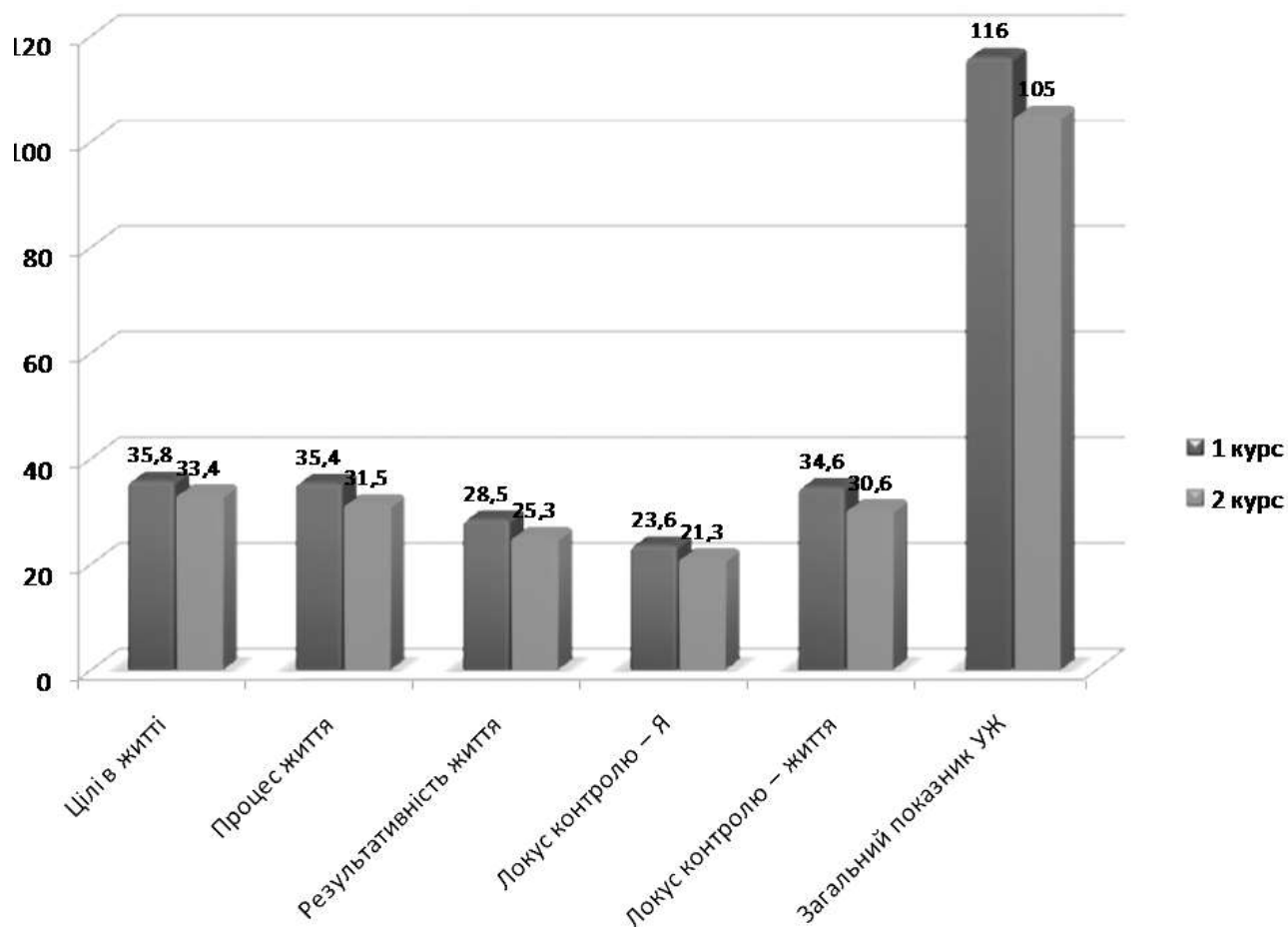

Рис. 2.4. Порівняння переважаючих смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів-магістрів

Так, показник загальної усвідомленості життя магістрів-другокурсників опустився з верхньої межі середнього рівня прояву до верхньої межі низького рівня. Це може свідчити про плани майбутніх психологів-магістрів, які не мають реальної опори в сьогоденні і часто не підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію. Також знизившись, виходять за межі середніх значень показники по субшкалах «Цілі у житті», «Результативність життя» та «Локус контролю – Я».

Загалом, результати нашого емпіричного дослідження свідчать, що у цілому досліджувані незадоволені процесом самореалізації, частково зневіренні як в собі, так і у майбутньому. Сам означені показники надають життю осмисленість, спрямованість і тимчасову перспективу.

Це може зумовлюватися індивідуальними особливостями процесу входження в нову професійну сферу (можливо навіть страх входження в нову професію), що часто супроводжується незадоволеністю цим моментом життєвої ситуації та розгубленістю як у власних силах, так і правильності обраного шляху. Часто песимістичними поглядами щодо працевлаштування за фахом. А також, це може бути пов'язане з тим, що у респондентів ще не завершилася професійна ідентифікація, вони не задоволені сьогоденним станом речей, не впевнені у рішенні працювати чи не працювати за фахом, завершивши курс навчання за спеціальністю «Психологія».

Таким чином, розглядаючи специфіку мотиваційної сфери майбутнього психолога у процесі здобуття другого рівня вищої освіти, можна зазначити, що в учбовій мотивації досліджуваних домінує мотив «отримання диплому», на другому місці знаходиться мотив «оволодіння професією», мотив «отримання знань» – на останньому. Значна частина досліджуваних відмічають відсутність інтересу до навчання, яке для них не є основним видом діяльності, а отже, навчально-професійна діяльність не стала провідною. Це зрозуміло, оскільки заочна форма навчання передбачає набагато більший обсяг годин самостійної роботи у порівнянні з стаціонарною формою навчання. Майже половина студентів не бачить сенсу в переважній більшості робіт, виконуваних ними під час навчання. Це скоріш за все, пов'язано не з вузькістю мислення студентів, а з дійсними проблемами освітнього процесу, а також, можливо з недосконалістю навчальних планів.

Внутрішні мотиваційні фактори професійної діяльності магістрів заочної форми навчання мають абсолютну перевагу над зовнішніми гігієнічними факторами, хоча фінансовий аспект має вагу. Навіть переважаючі мотиви мають, здебільшого, лише середній рівень прояву. У цілому, у майбутніх психологів-магістрів, образ майбутньої професії, навіть під кінець навчання, не є сформованим, хоч і вибір майбутньої спеціальності пов'язаний із бажанням самореалізації в обраній професійній діяльності.

Відтак, можна зазначити, що структурна ієрархія мотивів навчально-професійної діяльності майбутніх психологів другого рівня вищої освіти має свою специфіку та не є статичною, а видозмінюється протягом навчальної діяльності.

Висновки до другого розділу

Аналізуючи результати емпіричного дослідження особливостей мотиваційної сфери майбутніх психологів у процесі здобуття ними другого рівня

вищої освіти, можна зазначити, що в учбовій мотивації досліджуваних домінує мотив «отримання диплому», на другому місці знаходиться мотив «оволодіння професією», мотив «отримання знань» – на останньому. Значна частина досліджуваних відмічають відсутність інтересу до навчання, яке для них не є основним видом діяльності, а отже, навчально-професійна діяльність не стала провідною. Це зрозуміло, оскільки заочна форма навчання передбачає набагато більший обсяг годин самостійної роботи у порівнянні з стаціонарною формою навчання. Майже половина студентів не бачить сенсу в переважній більшості робіт, виконуваних ними під час навчання. Це скоріш за все, пов'язано не з вузькістю мислення студентів, а з дійсними проблемами освітнього процесу, а також, можливо з недосконалістю навчальних планів. У розгляді провідних потреб мотиваційної сфери майбутніх психологів-магістрів, суттєвим на наш погляд є вияв факту, що домінуючі мотиви респондентів мають, в більшості, середній рівень прояву. Результати дослідження показують, що всі смислові категорії як на першому, так і на другому курсі магістратури є у межах середніх значень. Високих показників смисложиттєвих орієнтацій у майбутніх психологів-магістрів заочної форми навчання не зафіксовано. На другому курсі, нами зафіксовано нижчі показники за всіма параметрами, що виходять, за межі середніх.

У цілому значна частина респондентів виявили певну незадоволеність процесом самореалізації, зневіру в себе, а також відсутність чітких цілей на майбутнє, що надають життю осмисленість, спрямованість і тимчасову перспективу, що на нашу думку, може зумовлюватися індивідуальними особливостями процесу входження в нову професійну сферу (можливо навіть страх входження в нову професію), а також песимістичними поглядами щодо працевлаштування за фахом, не до кінця сформованою професійною ідентифікацією, не впевненістю у правильності професійного вибору.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукових розвідок з проблеми мотиваційної сфери особистості показав, що базовими поняттями є нужда і потреба як первинні мотиваційні феномени. Однак потреба особистості безпосередньо не спонукає до активності. Потреба є лише одним із чинників виникнення конкретного спонукання до поведінки, діяльності. У процес створення спонукання включаються емоції, інтелект, воля особистості. Одним із конкретних спонукань є мотив, що характеризується енергетичними, динамічними і змістовними показниками.

Мотивація як психічне явище вчені трактується по-різному: як множина чинників, які спрямовують, визначають поведінку; як сукупність мотивів, а також як спонуку, що спричиняє активність організму і визначає її спрямованість; як процес психічної регуляції діяльності, дії мотиву і як його механізм, що визначає виникнення та способи здійснення конкретних форм діяльності; як цілісну систему процесів, які визначають спонуки й діяльність.

Різні автори під мотивом розуміють різні психічні феномени. Якщо за мотив прийняти установку чи потяг, то такий «мотив» може бути погано усвідомлюваним; якщо ж розуміти мотив як ціль, то такий мотив буде не лише усвідомлюваним, а й відрефлексованим, представленим у самосвідомості.

Особистість здійснює саморегуляцію, включаючи співвідношення зовнішніх і внутрішніх умов своєї діяльності, активності.

Студентство є певною специфічною соціальною групою, якій притаманні особливі умови життя, суспільної поведінки, система цінностей. Саме в цьому віковому періоді особистості доводиться витримувати тривалі та інтенсивні навантаження (розумові, моральні, фізичні, вольові). Основною метою та результатом освітньої діяльності є позитивні зміни особистості студента.

Структура мотивацій студента, що формується під час навчання, стає стрижнем особистості майбутнього спеціаліста. Мотивація навчальної діяльності студентів безпосередньо впливає на якість професійної підготовки, на формування особистості професіонала. Для досягнення мети, ефективного оволодіння студентами професією, освітній процес повинен бути організований так, щоб забезпечити перехід, трансформацію одного типу діяльності (учбово-

пізнавальної) в інший тип (професійної) з відповідними змінами у мотиваційній сфері особистості студента.

Сьогодні, враховуючи соціально-економічні та політичні виклики сучасного життя українського суспільства, професія психолога набуває все більшої популярності. Однак, недостатньо вивченою залишається проблема особливостей розвитку мотиваційної сфери особистості майбутніх психологів.

Результати проведеного нами емпіричного дозволили уточнити та поглибити уявлення про специфіку мотиваційної сфери майбутнього психолога, а саме: в учбовій мотивації досліджуваних домінує мотив «отримання диплому», на другому місці – мотив «оволодіння професією», мотив «отримання знань» – на останньому. У значної частини досліджуваних зафіксовано майже відсутність інтересу до навчання, яке для них не є основним видом діяльності. Майже половина студентів не бачить сенсу в переважній більшості робіт, виконуваних ними під час навчання. Що, на нашу думку, скоріш за все, пов'язано не з вузькістю мислення студентів, а з дійсними проблемами освітнього процесу.

Внутрішні мотиваційні фактори професійної діяльності магістрів-психологів заочної форми навчання абсолютно домінують над зовнішніми гігієнічними факторами.

Відтак, структурна ієрархія мотивів навчально-професійної діяльності майбутніх психологів другого рівня вищої освіти має свою специфіку та не є статичною, а видозмінюється протягом навчальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альохіна Н. В. Дослідження мотивації навчання у вищому навчальному закладі / Н. В. Альохіна // Проблеми загальної та педагогічної психології :

- збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XII. – Ч. 6. – К., 2010. – С. 7–14.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
 3. Антонова Н. О. Особливості професійної мотивації студентів психологічного факультету / Н. О. Антонова // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. В. О. Моляко. – Т. 12. – Вип. 10. – Ч. II. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 22–33. – 49.
 4. Божович Л. И. Изучение мотивации поведения детей и подростков / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 2000. – 410 с.
 5. Братусь Б. С. Опыт обоснования гуманитарной психологии / Б. С. Братусь // Гуманистическая и трансперсональная психология : хрестоматия / сост. К. В. Сельченко. – М. : Харвест, М. : АСТ, 2000. – С. 54–71.
 6. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов ; отв. ред. С. Б. Крымский. – К. : Наукова думка, 1989. – 200 с.
 7. Василькевич Я. З. Психологічні чинники процесуальної динаміки пошукової активності в умовах професійного навчання : автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 – загальна психологія, історія психології / Ярослава Зіновіївна Василькевич. – К., 2009. – 20 с.
 8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
 9. Вербицкий А. А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении / А. А. Вербицкий, Н. А. Бакшаев. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2000. – 200 с.
 10. Вірна Ж. П. Життєво-стильова концепція особистості: професійна методологія і практика / Жанна Вірна // Професійна психологія: методологія, методи і практика : зб. наук. пр. / за заг. ред. Ж. П. Вірної. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – С. 5–24.

11. Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога / Жанна Петрівна Вірна. – Луцьк : РВВ
12. Вербицкий А. А. Психология мотивации студентов : [Електронний ресурс] / А. А. Вербицкий, Н. А. Бакшаева. – М. : Логос, 2006. – Режим доступу до видання: http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=598805
13. Выготский Л. С. Психология / Лев Семенович Выготский. – М. : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 1008 с.
14. Дуб В. Г. Психологічні особливості становлення ціннісно-сміислової сфери майбутніх педагогів у процесі підготовки до професійної діяльності: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Віра Григорівна Дуб. – К., 2015. – 20 с.
15. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. 2008. – 512 с.
16. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості / Зіновія Степанівна Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 512 с.
17. Кочарян О. С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко ; Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т». – Харків : ХАІ, 2011. – 39 с.
18. Кудріна Т. С. Діяльність, поведінка особистості: потребнісно-мотиваційна підсистема / Т. С. Кудріна // Психологія / за ред. Ю. Л. Трофімова. – 3-тє вид., стереотип. – К. : Либідь, 2001. – С. 384–406.
19. Кузікова С. Б. Технології оптимізації становлення суб'єкта саморозвитку в системі фахової підготовки студенті-психологів / С. Б. Кузікова // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірн. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XIV. – Ч. 1. – К., 2012. – С. 164–171.
20. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и эмоции : конспект лекций / Алексей Николаевич Леонтьев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 40 с.
21. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев. – 2-е изд., испр. – М. : Смысл, 2003. – 512 с.

22. Макклелланд Д. Мотивация человека / Д. Макклелланд. – СПб. : Питер, 2007. – 669 с.
23. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості : наукова монографія / С. Д. Максименко. – К. : ТОВ «КММ», 2006. – 240 с.
24. Максименко С. Д. Психологія особистості / С. Д. Максименко, К. С. Максименко, М. В. Папуча. – К. : ТОВ «КММ», 2007. – 296 с.
25. Маслоу А. Мотивация и личность : пер. с англ. / А. Маслоу. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2008. – 352 с.
26. Маслоу А. Самоактуализация / А. Маслоу // Психология личности : тексты. – М., 1982. – С. 108–117.
27. Мельніченко С. А. Проблема вивчення мотивації у сучасній психологічній теорії / С. А. Мельніченко // Педагогічний процес: теорія і практика. – К., 2012. – № 4. – С. 174–184.
28. Моргун Я. І. Ціннісні орієнтації в структурі професійно-кар'єрного самовизначення юнаків та юнок / Я. І. Моргун // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XII. – Ч. 6. – К., 2019. – С. 233–240.
29. Немов Р. С. Психология : в 3 кн. / Р. С. Немов. – 4-е изд. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – Кн. 1 : Общие основы психологии. – 688 с.
30. Олпорт Г. Становление личности : избр. тр. / Гордон Олпорт ; пер. с англ. Л. В. Трубицыной и Д. А. Леонтьева ; под общ. ред. Д. А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2002. – 461 с.
31. Основи психології / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 1996. – 632 с.
32. Панок В. Г. Практична психологія : теоретико-методологічні засади розвитку : монографія / В. Г. Панок ; НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практи. психології і соц. роботи. – Чернівці : Технодрук, 2010. – 486 с.

33. Подшивайлов Ф.М. Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / К., 2015. – 235 с.
34. Психологический словарь / под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца, Б. Ф. Ломова и др.; Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. – М. : Педагогика, 1983. – 448 с.
35. Психологічний словник / авт.-уклад.: В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова; за ред. Н. А. Побірченко. – К. : Наук. світ, 2007. – 274 с.
36. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища школа, 1982. 216 с.
37. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодернової соціальності : монографія / Т. М. Титаренко, О. М. Кочубейник, К. О. Черемних Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – К. : Міленіум, 2014. – 206 с.
38. Психологія особистості : словник-довідник / за редакцією П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – К. : Рута, 2001. – 320 с.
39. Реан А. А. Психология человека от рождения до смерти: психологический атлас человека / А. А. Реан. – М. : АСТ, 2010. – 651 с.
40. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2002. – 720 с.
41. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2002. – 350 с.
42. Современный психологический словарь / сост. и общ. ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. – М. : АСТ ; СПб. : ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2007. –
43. Узнадзе Д. Н. Теория установки / Д. Н. Узнадзе ; ред. Ш. А. Надирашвили, В. К. Цаава. – М.–Воронеж, 1997. – 448 с.
44. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 395 с.
45. Фрейд З. Лекции по введению в психоанализ : сб. произведений : [пер. с нем.] / З. Фрейд. – М. : Апрель-Пресс : ЭКСМО-Пресс, 2001. – 526 с.
46. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм. – М. : Прогресс, 1990. – 272 с.

47. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижения / Х. Хекхаузен. – СПб. : Речь, 2001. – 256 с.
49. Чабанюк Н. І. Основні детермінанти розвитку мотивації / Н. І. Чабанюк // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XII. – Ч. 6. – К., 2020. – С. 376–384.
50. Шадриков В. Д. Введение в психологию: мотивация поведения / В. Д. Шадриков. – М. : Логос, 2003. – 210 с.

ДОДАТОК А. Методика «Мотивація навчання у ВНЗ» (Т. І. Ільїна). При створенні цієї методики автор використовував ряд інших методик. В ній наявні три шкали: "здобування знань", "оволодіння професією", "отримання диплома". В опитувальник, для маскування, автор методики включила ряд фонових тверджень, які в подальшому не опрацьовуються.

Інструкція

Відмітьте вашу згоду знаком "+" або незгоду — знаком "-" — з нижче наведеними твердженнями.

Текст опитувальника

1. Найкраща атмосфера на заняттях - це атмосфера вільних висловлювань.
2. Зазвичай я працюю з великим напруженням.
3. У мене рідко бувають головні болі через пережиті хвилювання і неприємності.
4. Я самостійно вивчаю ряд предметів, які, на мою думку, необхідні для моєї майбутньої професії.
5. Яку з притаманних вам рис ви більше всього цінуєте? Напишіть відповідь поруч.
6. Я вважаю, що життя потрібно присвятити обраній професії.
7. Я відчуваю задоволення від розв'язуванню на заняттях важких задач.
8. Я не бачу сенсу в більшості робіт, які ми виконуємо у вузі.
9. Велике задоволення мені приносить розповідь знайомим про мою майбутню професію.
10. Я середній студент, ніколи не буду хорошим, і тому не бачу сенсу прикладати зусилля, щоб стати кращим.
11. Я вважаю, що в наш час не обов'язково мати вищу освіту.
12. Я впевнений у правильності вибору своєї професії.
13. Від яких притаманних вам якостей ви б хотіли позбутися? Відповідь напишіть поруч.
14. При можливості я використовую на іспиті шпаргалки, конспекти і т.д.

15. Найкраща пора в житті - це студентські роки.
16. У мене дуже неспокійний сон.
17. Я вважаю, що для повного оволодіння професією, всі дисципліни потрібно вивчати однаково добре.
18. При можливості я би поступив у другий вуз.
19. Зазвичай, я спочатку беруся за легкі завдання, а складні залишаю на кінець.
18. При виборі професії для мене було важко зупинитися на одній з них.
19. Я можу спокійно спати після будь-яких неприємностей.
22. Я впевнений, що моя професія дасть мені моральне задоволення і матеріальний достаток в житті.
23. Я вважаю, що мої друзі здатні вчитися краще, ніж я.
24. Для мене дуже важливо мати диплом з вищою освітою.
25. З деяких практичних міркувань цей вуз найбільш зручний для мене.
26. У мене досить сили волі, щоб вчитися без нагадувань з боку адміністрації.
27. Життя для мене майже завжди пов'язане з величезною напругою.
28. Іспити потрібно здавати, витрачаючи при цьому мінімум зусиль.
29. Є багато вузів, в яких би я міг вчитися з таким же інтересом.
30. Яка з притаманних вам якостей найбільше заважає вчитися? Відповідь напишіть поруч.
31. Я людина, яка дуже всім захоплюється, і всі мої захоплення пов'язані з моєю майбутньою роботою.
32. Хвилювання через іспит чи роботу, яка не виконана вчасно, часто заважають мені спати.
33. Висока заробітна плата після завершення вузу для мене не головне.
34. Мені треба бути в дуже хорошому настрою, аби підтримати спільне рішення групи.
35. Я повинен був поступити до вузу, щоб зайняти відповідний соціальний статус, і не йти в армію.

36. Я вивчаю матеріал для того, щоб стати професіоналом, а не для іспиту.
37. Мої батьки хороші спеціалісти, і я хочу бути схожим на них.
38. Для просування по службі, мені необхідно мати вищу освіту.
39. Яка з ваших якостей допомагає вам вчитися? Відповідь напишіть поруч.
40. Мені дуже важко змусити себе вивчати ті дисципліни, які прямо не пов'язані з моєю спеціальністю.
41. Мене сильно турбують можливі невдачі.
42. Найкраще я вчуся після відповідного стимулювання, коли мене підхльостують.
43. Мій вибір даного вузу - остаточний.
44. Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу від них відставати.
45. Щоби в чомусь переконати групу, мені приходится самому дуже наполегливо працювати.
46. В мене, переважно, хороший настрій.
47. Мене приваблює легкість, зручність майбутньої професії.
48. До вступу у вуз, я багато цікавився цією професією, багато читав про неї.
49. Моя професія найважливіша і найперспективніша.
50. Мої знання про цю професію були достатніми для впевненого вибору даного вузу.

Ключ до методики «Мотивація навчання у ВНЗ»:

Шкала «отримання знань»: «4+» – 2,8 б., «17+» – 2,8 б., «26+» – 2 б., «28–» – 1 б., «42–» – 1,4 б.

Шкала «оволодіння професією»: «9+» – 1 б., «31+» – 2 б., «33+» – 2 б., «43+» – 3 б., «48+» – 1 б., «49+» – 1 б.

Шкала «отримання диплому»: «11–» – 3,5 б., «24+» – 2,5 б., «35+» – 1,5 б., «38+» – 1,5 б., «44+» – 1 б.

АНОТАЦІЯ

Ірина Мельник. Особливості мотиваційної сфери сучасної молоді.

Робота присвячена дослідженню проблеми специфіки мотиваційної сфери сучасної молоді. Проаналізовано психологічні наукові підходи з проблеми мотиваційної сфери особистості та визначено основні поняття. Обґрунтовано психологічні чинники та механізми розвитку мотиваційної сфери сучасної студентської молоді. Результати емпіричного дослідження дозволили констатувати, що структурна ієрархія мотивів навчально-професійної діяльності студентської молоді має свою специфіку та не є статичною, а видозмінюється протягом навчальної діяльності. Внутрішні мотиваційні фактори професійної діяльності студентської молоді мають перевагу над зовнішніми. В учбовій мотивації досліджуваних домінують такі мотиви як «отримання диплому», мотив «оволодіння професією», мотив «отримання знань».

Ключові слова: *мотив, потреба, студентська молодь, чинники мотивації, учбова мотивація, професійна мотивація.*

Iryna Melnyk. Features of the motivational sphere of modern youth.

The work is devoted to the study of the problem of the specifics of the motivational sphere of modern youth. Psychological scientific approaches to the problem of the motivational sphere of personality are analyzed and the basic concepts are defined. Psychological factors and mechanisms of development of motivational sphere of modern student youth are substantiated. The results of the empirical study allowed us to state that the structural hierarchy of motives for educational and professional activities of student youth has its own specifics and is not static, but changes during educational activities. Internal motivational factors of professional activity of student youth have an advantage over external ones.

The educational motivation of the subjects is dominated by such motives as "obtaining a diploma", the motive of "mastering the profession", the motive of "obtaining knowledge".

Key words: *motive, need, student youth, motivation factors, educational motivation, professional motivation.*

